

Tematická zpráva

Vzdělávání v globálních a rozvojových tématech v základních a středních školách



Obsah

1	Úvod	3
2	Zaměření inspekční činnosti	3
3	Zjištění	4
3.1	Základní vzdělávání	4
3.1.1	Organizace vzdělávání v globálních a rozvojových tématech v základních školách.....	4
3.1.2	Personální podmínky pro výuku globálních a rozvojových témat v základních školách.....	6
3.1.3	Výuka globálních a rozvojových témat v základních školách	8
3.1.4	Projekty, spolupráce a partnerství v oblasti globálních a rozvojových témat v základních školách	11
3.1.5	Ověřování výsledků v základních školách	14
3.1.6	Další zjištění v základních školách	14
3.2	Střední vzdělávání.....	15
3.2.1	Organizace vzdělávání v globálních a rozvojových tématech ve středních školách.....	15
3.2.2	Personální podmínky pro výuku globálních a rozvojových témat ve středních školách.....	16
3.2.3	Výuka globálních a rozvojových témat ve středních školách	18
3.2.4	Projekty, spolupráce a partnerství v oblasti globálních a rozvojových témat ve středních školách	21
3.2.5	Ověřování výsledků ve středních školách	23
3.2.6	Další zjištění ve středních školách	23
4	Závěr	24
4.1	Pozitivní zjištění.....	24
4.2	Negativní zjištění	24
5	Doporučení	25
	Seznam zkratk	26

1 Úvod

Česká školní inspekce předkládá tematickou zprávu s výsledky inspekční činnosti zaměřené na vzdělávání v globálních a rozvojových tématech v základním a středním vzdělávání. Inspekční činnost byla realizována podle § 174 odst. 2 písm. a) a d) zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů.

Tematická inspekční činnost se skládala ze dvou částí – z inspekčního elektronického zjišťování a z prezenční inspekční činnosti ve vybraných školách. Do inspekčního elektronického zjišťování, které se uskutečnilo od 26. ledna do 12. února 2016 v podobě on-line elektronického dotazníku pro ředitele škol, bylo zapojeno 974 základních škol (484 základních škol jen s 1. stupněm a 490 plně organizovaných základních škol) a 312 středních škol včetně víceletých gymnázií. Vybrané školy představovaly přibližně čtvrtinu základních a středních škol zapsaných v Rejstříku škol a školských zařízení¹. Prezenční inspekční činnost byla realizována od 2. listopadu 2015 do 29. února 2016 v 81 základních školách, 30 středních školách včetně víceletých gymnázií a jednom sloučeném subjektu základní a střední školy. Při inspekční činnosti na místě byla v každé škole zadána také elektronická anketa jednomu vybranému učiteli, který vyučuje globální a rozvojovou problematiku.

2 Zaměření inspekční činnosti

Cílem tematicky zaměřené inspekční činnosti bylo zhodnotit, jaký je aktuální stav vzdělávání v globálních a rozvojových tématech (včetně vzdělávání pro udržitelný rozvoj) a do jaké míry školy ve svých vzdělávacích programech a výuce reflektují témata související s proměnami a výzvami současného světa. V rámci tematické inspekční činnosti tak Česká školní inspekce zjišťovala, jakým způsobem školy organizují vzdělávání v globálních a rozvojových tématech, zda se školy na tato témata zaměřují ve svém školním vzdělávacím programu (profilace) nebo to, zda jsou ve školách ustaveny specializované pozice zaměřené na koordinaci vzdělávání v této problematice. Dále se inspekční činnost zaměřovala na další vzdělávání pedagogických pracovníků, na cíle, metody, formy a pomůcky využívané ve výuce, na spolupráci s externími partnery a na způsoby hodnocení žáků v této problematice. Na přípravě této inspekční činnosti spolupracovali také zástupci vybraných neziskových organizací věnujících se otázkám globálního rozvojového vzdělávání (organizace sdružené v rámci Českého fóra pro rozvojovou spolupráci) a zástupci Výboru pro vzdělávání k udržitelnému rozvoji Rady vlády pro udržitelný rozvoj.

Tematická inspekční činnost zaměřená na vzdělávání v globálních a rozvojových tématech vycházela ze Strategie vzdělávací politiky ČR do roku 2020, Dlouhodobého záměru vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy ČR na období 2015–2020, Strategie vzdělávání pro udržitelný rozvoj ČR (2008–2015), Národní strategie globálního rozvojového vzdělávání pro období 2011–2015 a Státního programu environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty ČR.

Tematické šetření pracovalo se třemi pojmovými skupinami (globální rozvojové vzdělávání, environmentální vzdělávání, výchova a osvěta a vzdělávání pro udržitelný rozvoj), jejichž vymezení je uvedeno níže.

¹ Školy byly vybírány systematickým intervalovým výběrem – byla vybrána každá čtvrtá škola se seznamu běžných základních škol seřazeného dle REDIZO a kraje. Výběrový soubor odpovídal rozložení škol dle kraje, zřizovatele a způsobu organizace školy (škola jen s 1. stupněm a plně organizovaná škola) v základním souboru.

Národní strategie globálního rozvojového vzdělávání pro období 2011–2015 definuje globální rozvojové vzdělávání (GRV) jako „celoživotní vzdělávací proces, který přispívá k pochopení rozdílů a podobností mezi životy lidí v rozvojových a rozvinutých zemích a usnadňuje porozumění ekonomickým, sociálním, politickým, environmentálním a kulturním procesům, které je ovlivňují. Rozvíjí dovednosti a podporuje vytváření hodnot a postojů tak, aby lidé byli schopni a ochotni aktivně se podílet na řešení lokálních a globálních problémů. Globální rozvojové vzdělávání směřuje k přijetí zodpovědnosti za vytváření světa, kde mají všichni lidé možnost žít důstojný život“.²

Environmentální vzdělávání, výchova a osvěta (EVVO) je oblast vzdělávání a výchovy zaměřená na rozvoj kompetencí potřebných pro environmentálně odpovědné jednání (odpovědné osobní, občanské a profesní jednání týkající se zacházení s přírodou a přírodními zdroji, spotřebitelského chování a aktivního ovlivňování svého okolí s využitím demokratických procesů a právních prostředků)³.

Vzdělávání pro udržitelný rozvoj (VUR) aplikuje principy a témata udržitelného rozvoje do všech typů a úrovní vzdělávání. VUR se úzce prolíná s dalšími souvisejícími koncepty ve vzdělávání, jmenovitě EVVO a GRV. Základní rozdíl mezi EVVO a VUR je ten, že v oblasti EVVO je prioritní důraz kladen na nejrůznější aspekty životního prostředí, na poznávání životního prostředí, na uvědomování si nezbytnosti zachování podmínek života, na poznávání vztahu člověka a životního prostředí apod. Naproti tomu VUR je prioritně zaměřeno na vzájemnou interakci a souvislosti mezi ekonomickými, sociálními, environmentálními a právními aspekty rozvoje (globálního i lokálního), je významně interdisciplinární povahy a široce se opírá o společenskovední disciplíny.⁴

Při interpretaci výsledků šetření je třeba zohlednit vzájemnou provázanost uvedených oblastí, a to zejména při interpretaci výsledků týkajících se členění sledovaného aspektu na EVVO či GRV – VUR. Současně je třeba na výsledky nahlížet s vědomím skutečnosti, že v některých případech jde o subjektivní výpovědi ředitelů a učitelů škol.

3 Zjištění

3.1 Základní vzdělávání

3.1.1 Organizace vzdělávání v globálních a rozvojových tématech v základních školách

Témata a principy globálního rozvojového vzdělávání, udržitelného rozvoje a environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty (dále zkráceně „globální a rozvojová témata“) jsou začleněny do většiny vzdělávacích oblastí Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání (RVP ZV) a částečně se překrývají s tzv. průřezovými tématy (zejm. Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech, Environmentální výchova, Multikulturní výchova a Výchova demokratického občana). Na 1. stupni základního

²Národní strategie globálního rozvojového vzdělávání pro období 2011–2015.

http://www.mzv.cz/file/612334/Narodni_strategie_globalniho_rozvojoveho_vzdelavani_pro_obdobi_2011_2015.pdf

³MŽP ČR. 2011. *Cíle a indikátory pro environmentální vzdělávání, výchovu a osvětu v České republice.*

http://www.mzp.cz/cz/cile_indikatory_evvo_dokument

⁴ *Strategie vzdělávání pro udržitelný rozvoj ČR (2008–2015).*

[http://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/strategie_vzdelavani/\\$FILE/OEV-Strategie_VUR_%C4%8CR-20080808.pdf](http://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/strategie_vzdelavani/$FILE/OEV-Strategie_VUR_%C4%8CR-20080808.pdf)

vzdělávání jsou zahrnuta např. ve vzdělávací oblasti Člověk a jeho svět (oblast Lidé kolem nás), na 2. stupni pak ve vzdělávací oblasti Člověk a společnost (výchova k občanství – oblast Mezinárodní vztahy, globální svět), Člověk a příroda (přírodopis – oblast Základy ekologie a zeměpis – oblast Životní prostředí). Globální a rozvojová témata se objevují také v českém jazyce, cizích jazycích a dalších vzdělávacích oborech.

Cílem vzdělávání v této problematice je vybavit žáky takovými kompetencemi, znalostmi a dovednostmi, které jim umožní uvědomit si propojenost současného světa, stát se odpovědnými a aktivními občany a realizovat zásady udržitelného rozvoje v praktickém životě.

Jakým způsobem jsou globální a rozvojová témata začleněna do školního vzdělávacího programu v základních školách, zobrazuje následující tabulka.

Tabulka č. 1 Forma zařazení oblasti VUR – GRV či EVVO do ŠVP – podíl škol (v %)

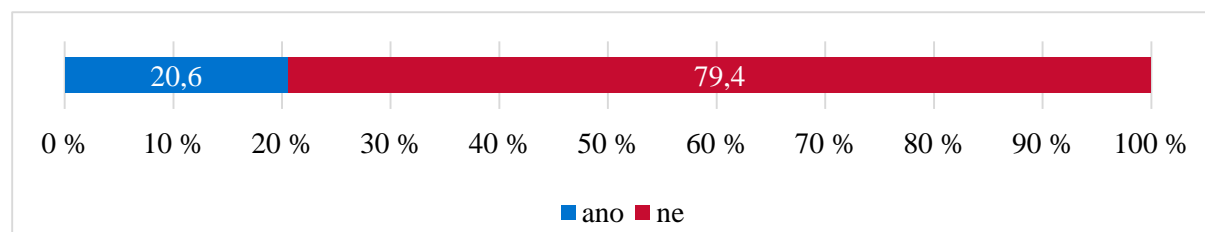
Forma zařazení	1. stupeň	2. stupeň
jako samostatný předmět	0,6	5,7
jako součást jednoho jiného předmětu	8,5	4,1
jako součást několika jiných předmětů	88,3	95,7
jako jmenovitá součást integrovaného vyučovacího předmětu	0,8	0,6
formou projektové výuky, kurzů	37,7	36,7

V souladu s průřezovým charakterem globální a rozvojové problematiky zařazují základní školy globální a rozvojová témata nejčastěji do několika jiných předmětů, a to na obou stupních.

Školy, které globální a rozvojová témata zařazují na 1. stupni do jiného předmětu/jiných předmětů, je nejčastěji zařazují do prvouky (93,2 %), často pak také do přírodovědy (88,1 %) a vlastivědy (84,6 %). Tato problematika tak prolíná především vzdělávací oblastí Člověk a jeho svět, která je tvořena těmito předměty. Z jiných předmětů lze uvést například český jazyk, výtvarnou výchovu a pracovní činnosti.

Na 2. stupni jsou globální a rozvojová témata v rámci jiných předmětů zařazována nejčastěji do občanské výchovy (93,3 %), zeměpisu (92,5 %) a přírodopisu (91,4 %), do dějepisu je zařazuje více než polovina škol (56,8 %) a více než třetina začleňuje tuto problematiku do jiných předmětů (např. chemie, výchova ke zdraví, fyzika a pracovní činnosti).

Graf č. 1 Škola má VUR – GRV, EVVO nebo podobný termín jmenovitě uveden v rámci zaměření školy v ŠVP – podíl škol (v %)

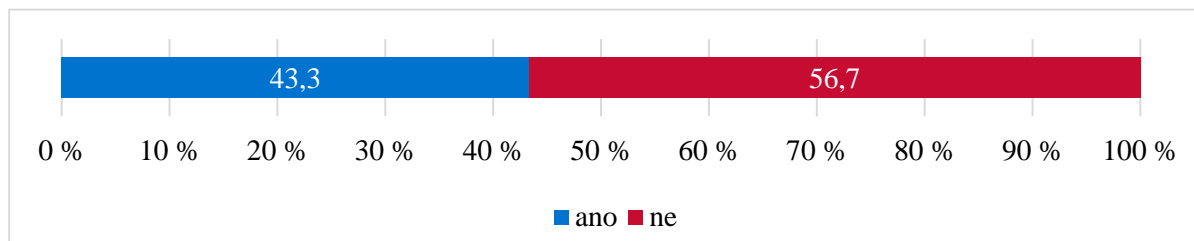


Zaměření školního vzdělávacího programu na globální a rozvojová témata uvedla přibližně pětina oslovených základních škol. Školy jen s 1. stupněm a školy plně organizované se v tomto ohledu nijak neliší.

Školy však nezačleňují globální a rozvojovou tematiku pouze do výuky – udržitelný rozvoj může být také integrální součástí chodu školy. Ve školách mohou být aplikována taková opatření, jako je ekologicky šetrný provoz školy, který zohledňuje nakládání s energiemi

a zaměřuje se na snižování množství odpadu, třídění, recyklaci, používání ekologicky šetrných výrobků, technologií a postupů vč. úklidu, údržby, provozu školní jídelny, zavádění biopotravin, místních produktů, kancelářských pomůcek a školních potřeb. Dále mohou školy využívat fairtradové⁵ výrobky. Šetření se tak zaměřilo také na míru využití těchto opatření v provozu školy (viz graf č. 2).

Graf č. 2 Realizace opatření v provozu – podíl škol (v %)



Více než dvě pětiny škol realizují v provozu dle výpovědi ředitele školy nějaká z výše uvedených opatření (fair trade nebo ekologicky šetrný provoz). Plně organizované školy realizují tato opatření ve větší míře (51,6 % škol) oproti školám jen s 1. stupněm (34,9 %).

3.1.2 Personální podmínky pro výuku globálních a rozvojových témat v základních školách

Česká školní inspekce se v rámci tematické inspekční činnosti zabývala také personálním zajištěním koordinace aktivit v oblasti globální a rozvojové problematiky. Dle Metodického pokynu MŠMT k zajištění environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty (EVVO)⁶ může ředitel školy pověřit jednu nebo více osob koordinací EVVO. Koordinátor EVVO má mj. za úkol vytvářet školní program EVVO, koordinovat realizaci EVVO ve škole, poskytovat konzultace a podporu v začleňování EVVO ostatním pracovníkům školy, koordinovat realizaci plánu dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků a iniciovat spolupráci s dalšími partnery v oblasti EVVO. Ve škole mohou být ustaveny také další specializované funkce zaměřené na koordinaci nebo metodiku začleňování globálních a rozvojových témat či průřezových témat.

Tabulka č. 2 Oficiální ustavení specializované funkce zaměřené na koordinaci/metodiku začleňování průřezových témat nebo témat VUR – GRV či EVVO do výuky – podíl škol (v %)

Funkce	Podíl
školní koordinátor EVVO	44,1
školní koordinátor VUR	0,3
školní koordinátor GRV	0,3
jiná (např. koordinátor určitého projektu/programu)	9,0
ne, není	50,6

Přibližně v polovině oslovených základních škol není ustavena žádná specializovaná funkce, která by se zaměřovala na koordinaci či metodiku začleňování průřezových témat či témat zaměřených na globální a rozvojovou oblast. Zatímco ve školách jen s 1. stupněm je školní

⁵ Fair trade je koncept spravedlivého obchodu, který přispívá k udržitelnému rozvoji tím, že nabízí lepší obchodní podmínky a chrání práva drobných výrobců a pěstitelů – především v rozvojových zemích.

⁶ MŠMT. Metodický pokyn MŠMT k zajištění environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty (EVVO), 2008. <http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/metodicky-pokyn-msmt-k-zajisteni-environmentalniho>

koordinátor EVVO ustaven jen v pětině škol, v plně organizovaných školách je k dispozici ve dvou třetinách škol.

Tabulka č. 3 Proškolení školního koordinátora EVVO – podíl škol (v %)

Proškolení	Podíl
ano, absolvoval specializační studium podle § 9 vyhlášky č. 317/2005 Sb.	36,2
ano, absolvoval jiný typ kurzu	14,3
ne	49,5

Zhruba polovina školních koordinátorů EVVO (ve školách, kde je tato funkce ustavena) byla nějakým způsobem proškolená. Více než třetina z nich absolvovala specializační studium podle příslušné vyhlášky, jiný typ kurzu absolvovalo 14,3 % školních koordinátorů EVVO (šlo především o školení ke konkrétním projektům, jednorázové kurzy a kratší školení v rámci DVPP a vzdělávací akce středisek/center/klubů ekologické výchovy). Někteří koordinátoři absolvovali také vysokoškolské studium v přírodovědných oborech (např. ekologie, biologie, ochrana životního prostředí).

Specializační příplatek za vykonávání specializovaných činností, k jejichž výkonu jsou nezbytné další kvalifikační předpoklady, dostává podle ředitele školy jako nárokovou složku platu 30,5 % školních koordinátorů EVVO (14,7 % koordinátorů ve školách jen s 1. stupněm a 35,5 % v plně organizovaných školách).

Z jiných koordinátorů (např. jiného projektu či programu) byla proškolená čtvrtina. Nejčastěji šlo o školení ke konkrétnímu projektu či studium pro koordinátory ŠVP (včetně koordinace začlenění průřezových témat).

Celkově byli častěji proškoleni koordinátoři EVVO a koordinátoři projektů či programů v plně organizovaných školách ve srovnání se školami jen s 1. stupněm. Výrazný rozdíl mezi školami jen s 1. stupněm a plně organizovanými školami v personálním zajištění koordinace globálních a rozvojových témat a proškolení těchto specialistů vyplývá z velikosti škol jen s 1. stupněm a s ní spojeného nižšího počtu pedagogických pracovníků.

Dále byla zjišťována míra zapojení škol a jednotlivých pracovníků do dalšího vzdělávání zaměřeného na získávání vědomostí a rozvoj dovedností v oblasti globální a rozvojové problematiky. Vzhledem k charakteru této problematiky a rychlosti změn v současném světě je DVPP v této oblasti nezbytné.

Tabulka č. 4 Vzdělávání učitelů ve školním roce 2014/2015 v DVPP zaměřeném na oblast VUR – GRV či EVVO – podíl škol (v %)

DVPP	Podíl
ano, v oblasti globálního rozvojového vzdělávání, udržitelného rozvoje	6,1
ano, v oblasti EVVO	33,6
ne, v žádné z těchto oblastí	64,2

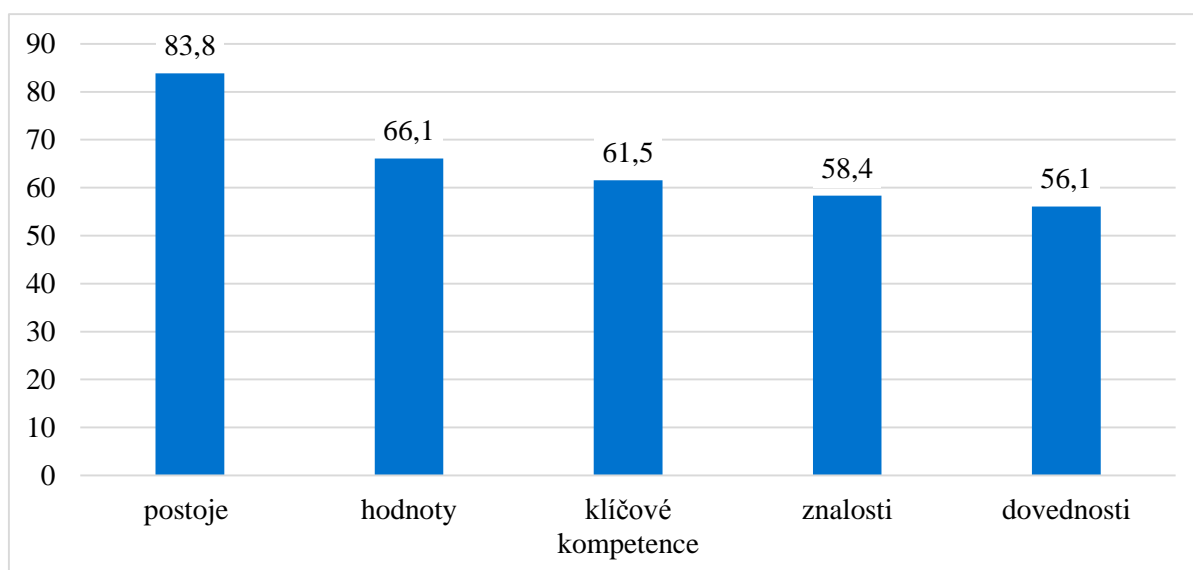
Ve školním roce 2014/2015 se DVPP zaměřeného na globální a rozvojové vzdělávání účastnili učitelé v 35,8 % škol. V těchto školách se do DVPP zaměřeného na tuto problematiku zapojilo 749 učitelů, v průměru šlo o 2,3 učitele na školu. V dalším vzdělávání převládá důraz na environmentální problematiku – přibližně ve třetině škol byli učitelé proškoleni v oblasti environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty, zatímco v oblasti globálního rozvojového vzdělávání či udržitelného rozvoje se dalšího vzdělávání účastnili učitelé jen v 6,1 % škol.

Do dalšího vzdělávání v globálních a rozvojových tématech se opět vzhledem k malé velikosti pedagogického sboru zapojily školy jen s 1. stupněm v menší míře (23,3 % škol oproti 48,1 % úplných škol).

3.1.3 Výuka globálních a rozvojových témat v základních školách

Globální rozvojové vzdělávání zlepšuje *znalosti a porozumění* globálních souvislostí a zodpovědnosti a vzájemného propojení mezi jedincem a zbytkem světa, rozvíjí *dovednosti a schopnosti* posuzovat informace z různých zdrojů, nahlížet kriticky na různé problémy, dávat je do souvislostí a utvářet si názor na jednání jedince i společnosti, rozvíjet dialog s ostatními napříč rozdílnými politickými koncepty, kulturními přístupy a náboženstvími, prozkoumává zastávané *hodnoty a postoje* s ohledem na společenskou spravedlnost, solidaritu, lidská práva a toleranci.⁷ Současně rozvíjí i klíčové *kompetence*.

Graf č. 3 Sledování vzdělávacích cílů spojených se zařazením VUR – GRV či EVVO do výuky – podíl škol (v %)

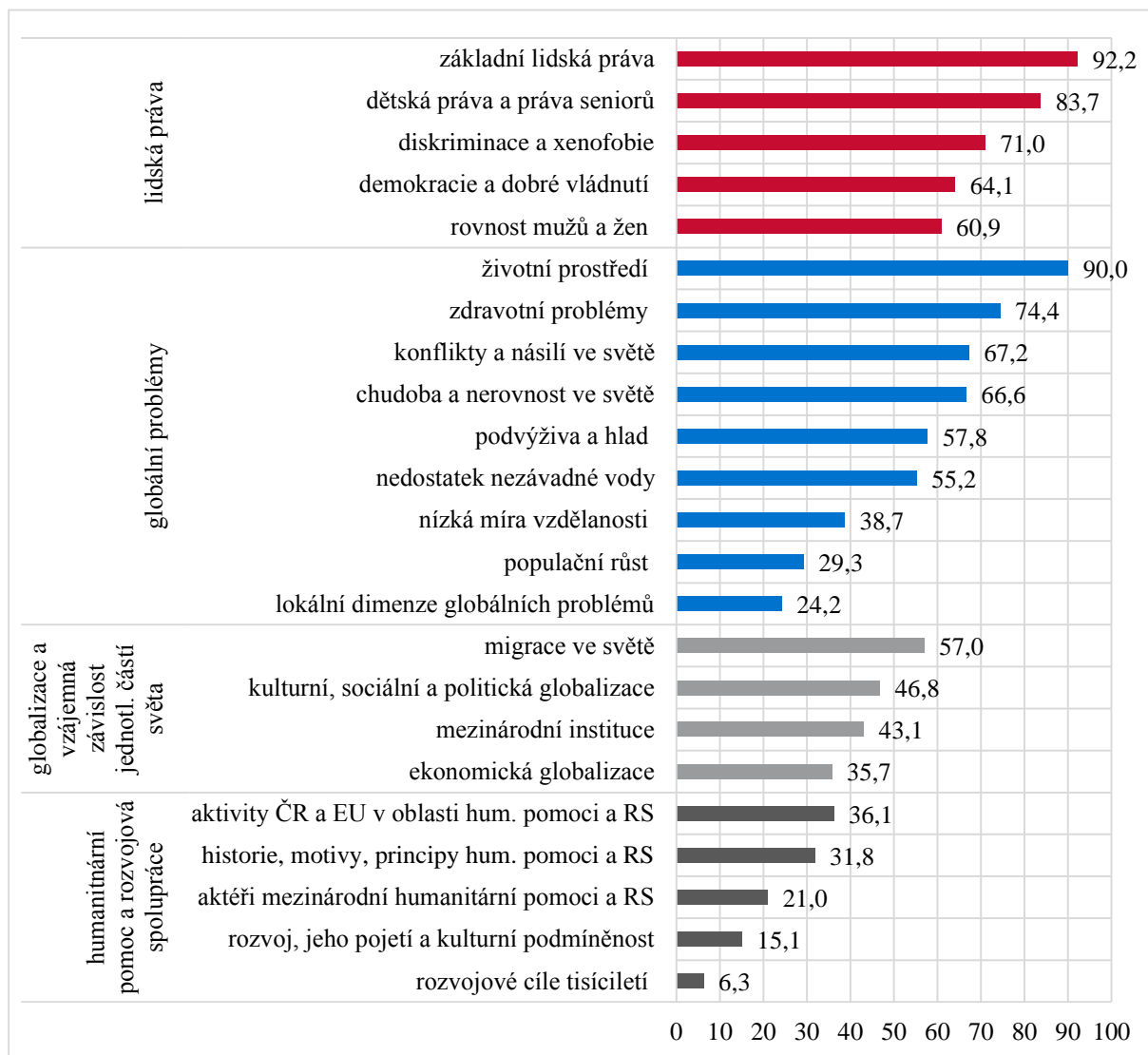


V nejvyšším podílu základních škol je výuka globálních a rozvojových témat podle výpovědí ředitelů zacílena na formování postojů žáků. Tato skutečnost je však v rozporu se zkušenostmi neziskových organizací zabývajících se těmito tématy, podle nichž výuka na postoje explicitně necílí. Plně organizované školy se ve srovnání se školami jen s 1. stupněm ve větší míře zaměřují na rozvoj klíčových kompetencí, postojů a hodnot.

Následující graf zobrazuje hlavní témata globálního rozvojového vzdělávání stanovená v *Národní strategii globálního rozvojového vzdělávání pro období 2011–2015* a míru jejich začlenění do výuky v základních školách.

⁷ FoRS. 2015. *Globální rozvojové vzdělávání. Proč je nezbytné pro českou společnost a udržitelný rozvoj.* <http://www.fors.cz/wp-content/uploads/2012/08/GRV-paper-fors-final-web.pdf>

Graf č. 4 Témata zařazená do výuky – podíl škol (v %)



pozn. RS = rozvojová spolupráce

Z tematických oblastí globálního rozvojového vzdělávání jsou ve výuce dle zjištění České školní inspekce zastoupeny v největší míře oblast lidských práv a oblast zabývající se globálními problémy. Co se týká konkrétních témat, nejvyšší podíl základních škol zařazuje do výuky problematiku základních lidských práv, zhoršujícího se životního prostředí a dětských práv a práv seniorů. Hojně jsou začleňována také témata zabývající se zdravotními problémy, diskriminací a xenofobií, konflikty a násilím ve světě, demokratizací a dobrým vládnutím a rovností mužů a žen. Naopak v nejmenší míře jsou součástí výuky témata humanitární pomoci a rozvojové spolupráce.

Uvedené výsledky korespondují se zjištěními výzkumu Centra občanského vzdělávání Masarykovy univerzity z roku 2014⁸ – tématům humanitární pomoci a rozvojové spolupráce a globalizace učitelé přisuzovali nižší důležitost ve srovnání s tématy v oblasti lidských práv a globálních problémů.

⁸ Centrum občanského vzdělávání Masarykovy univerzity, ARPOK. 2014. *Postoje a potřeby učitelů ve vztahu ke globálnímu rozvojovému vzdělávání.*

http://www.obcanskevzdelavani.cz/uploads/99ff45566297428a50973532f7d78289aa8560dc_uploaded_cov2014-postoje_a_potreby_ucitelu_grv.pdf

Všechna témata uvedená v grafu č. 4 zařazují do výuky ve větší míře plně organizované školy. Největší rozdíly (v rozsahu přibližně 42–55 procentních bodů) byly zjištěny v začlenění problematiky mezinárodních institucí, ekonomické globalizace, migrace ve světě, populačního růstu, kulturní, sociální a politické globalizace a konfliktů a násilí ve světě – školy jen s 1. stupněm tedy zařazují oproti plně organizovaným školám ve výrazně menší míře s ohledem na věk žáků především témata z oblasti globalizace a témata zaměřená na vzájemnou závislost jednotlivých částí světa.

Následující graf zobrazuje zařazování jednotlivých metod a forem do výuky globálních a rozvojových témat.

Graf č. 5 Metody a formy výuky – podíl škol (v %)



V globálním rozvojovém vzdělávání byly vyvinuty participativní metody, které podporují aktivní učení žáků, rozvíjejí kreativitu jedince v procesu sebevzdělávání, stimulují ho k odkrývání a zkoumání problémů, kritickému přehodnocení vlastních postojů, předsudků a chování.⁹ Tyto participativní metody motivují žáky a efektivně rozvíjejí jejich celoživotní kompetence potřebné pro jednání ve prospěch udržitelného rozvoje (kritické myšlení, společné řešení problémů); jsou jimi např. projektová činnost, problémová výuka, simulační hry, místně zakotvené učení nebo badatelsky orientované vyučování.

Ačkoliv další analýzou bylo zjištěno, že školy ve výuce globálních a rozvojových témat často střídají mnoho různých metod a forem a výuka globálních a rozvojových témat tak je poměrně pestrá – v průměru zařazují 6 až 7 metod a forem výuky (více než třetina škol volí 1 až 5 uvedených metod a forem, více než polovina 6 až 10 metod a forem a přibližně

⁹ FoRS. 2015. *Globální rozvojové vzdělávání. Proč je nezbytné pro českou společnost a udržitelný rozvoj.* <http://www.fors.cz/wp-content/uploads/2012/08/GRV-paper-fors-final-web.pdf>

desetina škol volí více než 10 metod a forem), doporučené aktivizující metody jsou s výjimkou projektové výuky využívány pouze v malém podílu škol a učitelé volí převážně tradiční formy výuky. Tento přístup ukazuje na přetrvávající důraz učitelů na znalostní složku vzdělávání oproti osvojování dovedností a postojů žáků.

Největší rozdíly mezi plně organizovanými školami a školami jen s 1. stupněm byly zjištěny v míře využití samostatné práce žáků a exkurzí, přednášek, besed a debat s lidmi, kteří mají s tématem osobní zkušenost (uvedené metody a formy využívají ve větší míře plně organizované školy).

Přístup jednotlivých učitelů se však může různit. Učitelé v některých školách navštívených při inspekční činnosti na místě uváděli výše uvedeným souhrnům vyšší míru zařazování exkurzí (80,7 %) a projektových dnů (74,7 %), a naopak v menší míře využití výkladu učitele (62,7 %).

Tabulka č. 5 Pomůcky a materiály využívané pro vzdělávání v oblastech VUR – GRV či EVVO – podíl škol (v %)

Pomůcky a materiály	Podíl
učebnice, knihy, publikace, příručky	85,2
pracovní listy	82,1
filmy (vzdělávací, dokumentární)	71,8
fotografie	58,7
vlastní prezentace na počítači	58,3
denní tisk, časopisy	55,3
plakáty	25,6
jiné pomůcky či materiály	6,2

Pro výuku globálních a rozvojových témat mají školy možnost využít širokou nabídku pomůcek a materiálů. Jiné než výše vymezené pomůcky či materiály využívá pouze malý podíl škol (nejčastěji jde o využití internetu a pomůcek pro pokusná měření a badání).

3.1.4 Projekty, spolupráce a partnerství v oblasti globálních a rozvojových témat v základních školách

Do výuky globálních a rozvojových témat mohou školy začleňovat programy či projekty nejrůznějších externích subjektů. Přímou ve výuce využívají tuto možnost podle výpovědí ředitelů přibližně dvě pětiny škol (častěji je využívají školy plně organizované). Na jaké oblasti se tyto programy zaměřují, uvádí následující tabulka.

Tabulka č. 6 Zaměření programů využívaných ve výuce – podíl škol (v %)

Zaměření	Podíl
EVVO	91,8
VUR – GRV	34,2
jiná oblast	1,7

V zaměření projektů či programů externích subjektů využívaných ve výuce dominuje environmentální vzdělávání, výchova a osvěta. Přibližně ve třetině škol jsou tyto projekty a programy zaměřeny na vzdělávání pro udržitelný rozvoj nebo globální rozvojové vzdělávání. Na jiné oblasti (např. finanční gramotnosti, mezilidské vztahy) jsou projekty zacíleny pouze v minimálním podílu škol.

Zatímco ve využití projektů a programů zaměřených na oblast EVVO se školy jen s 1. stupněm a plně organizované školy nijak výrazně neliší, vyšší podíl plně organizovaných škol využívá projekty z oblasti vzdělávání pro udržitelný rozvoj nebo globálního rozvojového vzdělávání.

Nejvyšší podíl škol (45,9 %), které uvedly, že ve výuce využívají projekty či programy externích subjektů, zařazuje lokální projekty nejrůznějších externích partnerů (místní firmy, neziskové organizace, zřizovatel, externí lektori apod.). Dále školy často využívají rozmanité projekty různých ekocenter a středisek či center ekologické výchovy, včetně organizací s krajskou působností, jako je např. školské zařízení pro environmentální vzdělávání Lipka (Jihomoravský kraj), Centrum ekologických aktivit města Olomouce, o.p.s. Sluňákov (Olomoucký kraj), Centrum ekologické výchovy Cassiopeia (Jihočeský kraj), Středisko ekologické výchovy a etiky Rýchory - SEVER (Královéhradecký, Ústecký kraj), sdružení pro environmentální vzdělávání Líska, z.s. (Zlínský kraj) nebo Ekocentrum Paleta Pardubice (Pardubický kraj) – s ekocentry spolupracuje 30,6 % těchto škol. Tato centra a střediska také administrují projekty s celostátní působností, jako je např. M.R.K.E.V¹⁰.

Častěji jsou využívány i projekty organizace Člověk v tísni, zejména projekt Jeden svět na školách / Příběhy bezpráví¹¹, projekt Recyklohraní¹² (zajišťovaný např. neziskovou organizací Aseko či společností EKO-KOM), projekt Tonda obal na cestách¹³ společnosti EKO-KOM a projekty neziskové organizace TEREZA (např. Ekoškola¹⁴, GLOBE¹⁵, Les ve škole¹⁶). Mezinárodní projekt Ekoškola mohou zaštiťovat také jiné subjekty.

Z dalších projektů a subjektů lze uvést např. projekty organizace ADRA (např. Daleká cesta¹⁷), projekt Planeta Země 3000¹⁸ společnosti Planeta Země o.p.s., KRNAP a ostatní

¹⁰ MRKEV (Metodika a realizace komplexní ekologické výchovy) je dlouhodobý celostátní program, který realizuje síť středisek ekologické výchovy Pavučina od roku 2001. V současné době je do tohoto programu zapojeno 644 základních a středních škol ze všech krajů ČR. Cílem je rozvíjet a podporovat regionální síť škol, pedagogů a dalších organizací zabývajících se EVVO, a to zejména poskytováním metodické a informační podpory a zprostředkováním vzájemné výměny zkušeností.

¹¹ Příběhy bezpráví přibližují žákům a studentům prostřednictvím dokumentárních i hraných filmů moderní československé dějiny.

¹² Recyklohraní je školní recyklační program realizovaný pod záštitou MŠMT, jehož cílem je prohloubit znalosti žáků v oblasti třídění a recyklace odpadů a umožnit jim osobní zkušenost se zpětným odběrem baterií a použitých drobných elektrozařízení.

¹³ Program Tonda obal na cestách je pojízdnou výstavou, která je na českých školách realizována již přes 18 let. Na akci se žáci dozvědí, jak, kam a proč se odpad třídí a co se z něj dále vyrábí, a mají možnost se podívat na vzorky recyklovaných materiálů.

¹⁴ Program Ekoškola je mezinárodní vzdělávací program určený pro základní a střední školy, jehož hlavním cílem je, aby žáci snižovali ekologický dopad školy a svého jednání na životní prostředí a zlepšili prostředí ve škole a jejím okolí. Žáci zakládají školní Ekotým, analyzují ekologický stav školy a plánují opatření, která v průběhu školního roku realizují. Průběžně se ve výuce učí o tématech Ekoškoly (odpady, voda, energie, prostředí školy, šetrný spotřebitel, doprava a biodiverzita).

¹⁵ GLOBE (Global Learning and Observation to Benefit the Environment) je mezinárodní vzdělávací program, ve kterém žáci zkoumají přírodu a aktivně zlepšují životní prostředí v okolí své školy. Své výstupy sdílejí v mezinárodní databázi na www.globe.gov, kde jsou k dispozici všem.

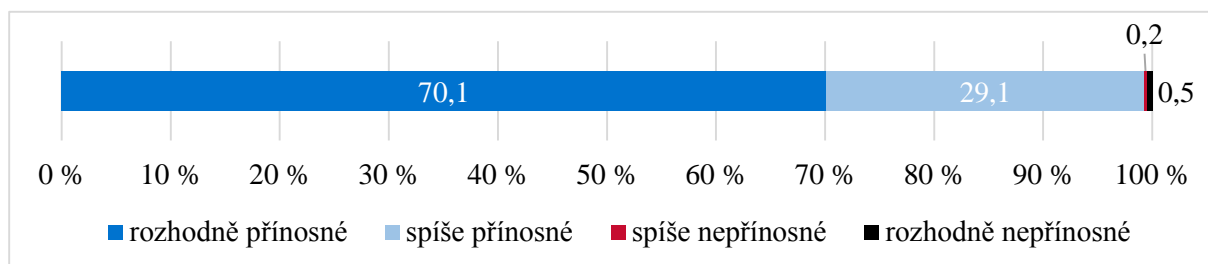
¹⁶ Les ve škole je dlouhodobý mezinárodní program, do kterého je zapojeno více než 3400 škol z 23 zemí světa. Program Les ve škole vede pedagogy k tomu, aby své žáky učili o lese přímo v lese, a to pomocí pozorování a prožitků. Samotnou výuku na školách realizují přímo pedagogové podle připravených metodik v duchu „školy hrou“ a aktivního učení.

¹⁷ Programy Daleká cesta (trička, čokolády, banány) se věnují tématu získávání či pěstování a zpracování a následně dovozu uvedených produktů. Žáci během programu objevují základní principy světového hospodářství a jeho vlivu na životní prostředí.

¹⁸ Planeta Země 3000 je populárně naučný, multipředmětově zaměřený vzdělávací projekt s přírodovědně-historicko-geografickým přesahem určený pro žáky 4. – 9. tříd základních škol, studenty gymnázií a středních škol. Probíhá formou multimediální projekce poutavých fotografií i videosekvencí, doprovodných autentických

národní parky a chráněné krajinné oblasti, Lesy ČR, záchranné stanice živočichů, zoologické zahrady a střediska volného času.

Graf č. 6 Nakolik hodnotíte tyto programy a projekty jako ne/přínosné? – podíl škol (v %)



Až na výjimky hodnotí všechny školy programy a projekty, které využily ve výuce, jako přínosné. Školy jen s 1. stupněm považují tyto projekty za rozhodně přínosné ve větší míře (80 %) ve srovnání s plně organizovanými školami (64,8 %).

Vzdělávání v globálních a rozvojových tématech podporuje zapojení školy do místní komunity a otevírá prostor pro navázání partnerství s dalšími školami, zákonnými zástupci žáků, veřejnou správou, neziskovými organizacemi, firmami, místními organizacemi, spolky a dalšími aktéry. V rámci tematického šetření tak byla zjišťována také spolupráce škol s dalšími externími partnery. Spolupráci s dalšími externími partnery na projektech či aktivitách v oblastech VUR – GRV či EVVO (i mimo výuku) uvedlo 28,6 % základních škol.

Tabulka č. 7 Spolupráce škol s dalšími subjekty v oblastech VUR – GRV či EVVO – podíl škol (v %)

Spolupráce	Podíl
s neziskovými organizacemi zaměřenými na VUR, GRV, EVVO	63,6
s místními spolky	36,4
s jinými subjekty	36,4
s jinými školami	24,0
se zákonnými zástupci žáků	20,7

Školy, které spolupracují s dalšími partnery na vzdělávání v globálních a rozvojových tématech, nejčastěji spolupracují s neziskovými organizacemi, což je patrné i z četnosti využití jejich programů a projektů ve výuce. Jako příklady nejvýznamnějších subjektů školy nejčastěji uváděly ekocentra, střediska a centra ekologické výchovy, dále pak spolupráci s neziskovou organizací Asekol, která v zastoupení výrobců a dovozců elektrozařízení organizuje celostátní systém zpětného odběru elektrozařízení, a firmou EKO-KOM, autorizovanou obalovou společností, v projektu Recyklohraní, spolupráci s neziskovou organizací Člověk v tísní, která se zaměřuje na oblast humanitární pomoci a rozvoje, lidských práv, sociální práce a vzdělávání, a neziskovou organizací TEREZA působící v oblasti environmentální výchovy. Přibližně čtvrtina škol spolupracuje s jinými školami, se zákonnými zástupci žáků pak spolupracuje pouze pětina škol.

Z kombinace výše uvedených údajů vyplývá, že nějakou formu spolupráce (využití externích programů/projektů či dlouhodobá spolupráce) s externími partnery na vzdělávání v globálních a rozvojových tématech má navázanu přibližně polovina základních škol (častěji plně

zvuků, hudby a naživo komentovaným výkladem učitele a reportéra. Planeta Země 3000 přibližuje žákům a studentům křehkost života, krásu i problémy naší planety a život obyvatel nejrůznějších zemí.

organizované školy). Příčinou nižšího podílu škol, které spolupracují s externími partnery v oblasti globální a rozvojové problematiky, ve srovnání s jinými oblastmi (např. dopravní výchova, ochrana člověka za běžných rizik a mimořádných událostí, ochrana zdraví či občanské vzdělávání), ve kterých spolupracuje s externími partnery více než 90 % škol, může být vyšší míra zapojení škol do školních projektů bez využití externí spolupráce či důraz na dlouhodobý charakter spolupráce zdůrazňovaný při této tematické inspekční činnosti.

Při prezenční inspekční činnosti byli vyučující globálních a rozvojových témat dotazováni na projekty, které školy uskutečnily v uplynulém školním roce. Projekt zaměřený na globální rozvojové vzdělávání realizovalo ve školním roce 2014/2015 přibližně 45 % navštívených základních škol, podobný podíl škol organizoval projekty zaměřené na vzdělávání pro udržitelný rozvoj. Nejčastěji však školy pořádaly projekty zaměřené na environmentální vzdělávání, výchovu a osvětu (necelé tři čtvrtiny navštívených škol). Školy se nejčastěji zapojily do aktivit v rámci Dne Země, vytvářely své vlastní školní nebo třídní projekty nebo se zapojily do charitativní činnosti. Tyto aktivity a projekty se často zaměřovaly na poznávání jiných zemí a kultur, podporu rozvojových zemí, třídění nebo sběr odpadů, úklid okolí, výsadbu nebo hospodaření s vodou. Častěji byly školy zapojeny také do projektu Recyklohraní.

3.1.5 Ověřování výsledků v základních školách

V rámci prezenční inspekční činnosti bylo zjišťováno, jakými způsoby vyučující ověřují znalosti a dovednosti žáků získané vzděláváním v globálních a rozvojových tématech.

Tabulka č. 8 Ověřování dovedností a znalostí žáků získané vzděláváním v oblastech VUR – GRV či EVVO – podíl navštívených škol (v %)

Způsob ověřování	Podíl
řešení projektu	73,2
hodnocení samostatné činnosti žáků	69,5
soutěže	48,8
testy	36,6
ústní zkoušení	35,4
jiné	11,0

Převažující způsoby hodnocení jsou zcela kompatibilní s cíli výuky (postoje, hodnoty, kompetence, znalosti, dovednosti).

3.1.6 Další zjištění v základních školách

Další analýza zjištěných informací ukazuje, že většina aktivit v oblasti globální a rozvojové problematiky je v základních školách vzájemně provázaná. Školy, které jsou aktivní v jedné oblasti, jsou aktivnější také v dalších oblastech. Např. školy, které jsou zapojeny v projektech nebo programech zaměřených na globální a rozvojová témata, využívají vyšší počet různých metod ve výuce a vyšší počet pomůcek, přičemž častěji zařazují do výuky samostatnou práci žáků, projektové učení, přednášky, besedy a debaty, exkurze, simulace a badatelskou výuku. Současně také přijímají ekologická opatření v provozu a ve větší míře zapojují své pedagogy do dalšího vzdělávání.

Stejně tak se potvrzuje souvislost výše uvedených aktivit a vzdělávání s ustavením role koordinátora globálních a rozvojových témat (GRV, VUR, EVVO nebo podobných projektů či programů) ve škole. Základní školy, které mají ustavenou funkci koordinátora v této oblasti, častěji realizují ekologická opatření v provozu, častěji se zapojují do projektů

a programů (přímo využívaných ve výuce i mimo ni) ve spolupráci s externími subjekty a častěji se účastní dalšího vzdělávání v této oblasti. Také volí ve výuce pestřejší nabídku metod a forem (v průměru o 2,2 metody více) a užívají vyšší počet různých pomůcek. Ve výuce pak ve větší míře využívají projektové učení, přednášky, besedy a debaty nebo kritické čtení.

Tato zjištění platí jak pro školy jen s 1. stupněm, tak pro školy plně organizované.¹⁹

3.2 Střední vzdělávání

3.2.1 Organizace vzdělávání v globálních a rozvojových tématech ve středních školách

Stejně jako v základním vzdělávání jsou globální a rozvojová témata propojena v kurikulárních dokumentech pro střední vzdělávání s většinou vzdělávacích oblastí a především se všemi průřezovými tématy. Nejvíce se překrývají s Výchovou k myšlení v evropských a globálních souvislostech a Environmentální výchovou (resp. v Rámcových vzdělávacích programech pro obory středního odborného vzdělávání s průřezovým tématem Člověk a životní prostředí). V Rámcovém vzdělávacím programu pro gymnázia (RVP G) jsou globální a rozvojová témata začleněna kromě průřezových témat např. ve vzdělávací oblasti Člověk a společnost (vzdělávací obsah Mezinárodní vztahy, globální svět) a vzdělávací oblasti Člověk a příroda (Sociální prostředí), případně ve vzdělávacích oblastech Cizí jazyk a Člověk a svět práce. V RVP pro obory odborného vzdělávání jsou součástí např. Přírodovědného vzdělávání (Biologické a ekologické vzdělávání) nebo Společenskovědního vzdělávání (vzdělávací obsah Soudobý svět).

Cílem vzdělávání v globálních a rozvojových tématech je připravit žáky na život v současném světě, aby se stali aktivními občany, kteří přijímají odpovědnost za sebe, za své jednání i za své široké okolí.²⁰

To, jakým způsobem je vzdělávání v této oblasti začleněno do ŠVP v oslovených středních školách, zobrazuje následující tabulka.

Tabulka č. 9 Forma zařazení oblasti VUR – GRV či EVVO do ŠVP – podíl škol (v %)

Forma zařazení	Podíl
jako samostatný předmět	10,8
jako součást jednoho jiného předmětu	8,9
jako součást několika jiných předmětů	87,5
jako jmenovitá součást integrovaného vyučovacího předmětu	2,0
formou projektové výuky, kurzů	24,9
škola nemá oblast VUR – GRV a EVVO začleněnou do ŠVP	1,3

Střední školy nejčastěji zařazují globální a rozvojová témata do několika jiných předmětů, což odpovídá jejich průřezovému charakteru. Přibližně desetina škol má samostatný předmět zaměřený na tuto problematiku a pouze malý podíl škol tato témata do výuky nezačleňuje.

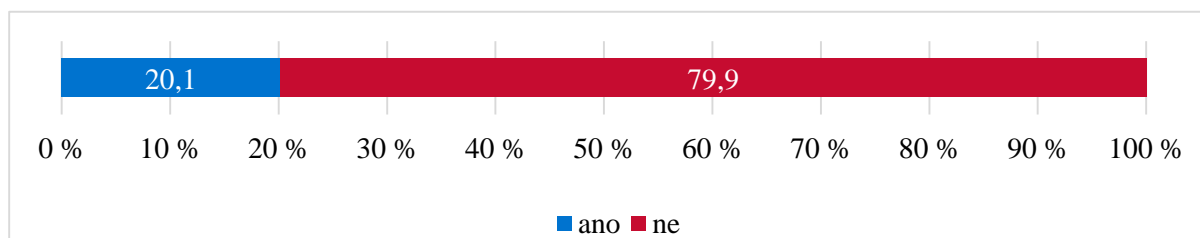
¹⁹ Ačkoliv mezi uvedenými aktivitami a dostupností koordinátora ve škole / zapojením do projektů byla zjištěna souvislost, nelze určit směr tohoto vztahu, tj. zda školy, které ustavily funkci koordinátora / zapojily se do projektu, v důsledku toho častěji realizují uvedené aktivity, či zda školy, které se zapojují do mnoha aktivit, následně ustavily funkci, která by tyto aktivity koordinovala, nebo začaly participovat na určitém projektu.

²⁰ Nádvořník, O., Volfová, A. 2004. *Společný svět. Příručka globálního rozvojového vzdělávání. Varianty – Člověk v tísní*. Praha.

Zatímco gymnázia mají oproti středním školám s obory odborného vzdělání zařazena globální a rozvojová témata častěji formou projektové výuky nebo jako součást několika jiných předmětů, střední odborné školy realizují ve srovnání s gymnázií častěji samostatný předmět zaměřený na tuto problematiku nebo ji ve větší míře začleňují jako součást jednoho jiného předmětu.

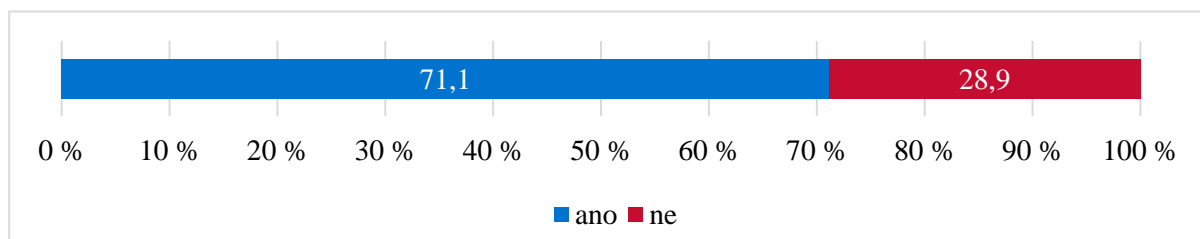
Nejvyšší podíl středních škol (92,2 %), které zařazují globální a rozvojová témata do jiného předmětu/jiných předmětů, je začleňuje do společenských věd (občanská výchova, základy společenských věd). Více než polovina středních škol je zařazuje také do zeměpisu/geografie (gymnázia výrazně častěji) a přibližně dvě pětiny do dějepisu a v případě středních škol s obory odborného vzdělání také do odborných předmětů (nejčastěji ekonomické předměty a technologie). V jiných předmětech vyučuje globální a rozvojová témata 57,3 % škol (např. v biologii a ekologii, chemii, obecné ekonomii, základech přírodních věd a cizích jazycích).

Graf č. 7 Škola má VUR – GRV či EVVO či podobně jmenovitě uvedeno v zaměření školy v ŠVP – podíl škol (v %)



Gymnázia a střední školy s obory odborného vzdělání se v tomto ohledu nijak neliší.

Graf č. 8 Realizace opatření v provozu – podíl škol (v %)



Ve středních školách uvádí 71,1 % z nich realizaci opatření v provozu, jako je např. fair trade nebo ekologicky šetrný provoz (o 27,8 procentních bodů více než v základních školách). Ze srovnání gymnázií a středních škol s obory odborného vzdělání vyplývá, že častěji tato opatření realizují gymnázia.

3.2.2 Personální podmínky pro výuku globálních a rozvojových témat ve středních školách

Také ve středních školách může být pedagogický pracovník pověřen výkonem funkce koordinátora EVVO. Podobně mohou být ustaveny i další specializované funkce zaměřené na koordinaci či metodiku začleňování globálních a rozvojových témat či průřezových témat do výuky. Do jaké míry školy tuto možnost využívají, ukazuje následující tabulka.

Tabulka č. 10 Oficiální ustavení specializované funkce zaměřené na koordinaci / metodiku začleňování průřezových témat nebo VUR – GRV či EVVO do výuky – podíl škol (v %)

Funkce	Podíl
školní koordinátor EVVO	50,5
školní koordinátor VUR	0,3
školní koordinátor GRV	0,7
jiná (např. koordinátor určitého projektu/programu)	14,8
ne, není	39,0

Přibližně v polovině středních škol je oficiálně ustavena funkce koordinátora EVVO. V 14,8 % škol je ustavena jiná funkce, např. koordinátor určitého projektu nebo programu zaměřeného na koordinaci či metodiku začleňování průřezových témat, případně globálních a rozvojových témat do výuky.

Tabulka č. 11 Proškolení školního koordinátora EVVO – podíl škol (v %)

Proškolení	Podíl
ano, absolvoval specializační studium	43,1
ano, absolvoval jiný typ kurzu	17,0
ne	39,9

Specializační studium podle § 9 vyhlášky č. 317/2005 Sb. (specializovaná činnost v oblasti environmentální výchovy) absolvovali koordinátoři EVVO v 43,1 % škol, kde je tato funkce ustavena. V 17 % škol absolvoval koordinátor EVVO jiný typ kurzu (nejčastěji šlo o kurzy zaměřené přímo na environmentální vzdělávání, výchovu a osvětu nebo tematické kurzy různých neziskových organizací). Přibližně ve dvou pětinach škol nebyl školní koordinátor EVVO proškolen, což je přibližně o 10 procentních bodů méně než v základních školách. Podle výpovědi ředitele školy má specializační příplatek 37 % koordinátorů EVVO.

Co se týká jiných koordinačních funkcí ustavených v souvislosti s realizací určitého projektu či programu, byli tito koordinátoři proškoleni v 36,4 % škol. Nejčastěji šlo o krátkodobé tematické kurzy v rámci dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků zajišťovaného neziskovými organizacemi, případně studium pro koordinátory ŠVP (zaměřené mj. na začleňování průřezových témat do výuky).

Dále Česká školní inspekce zjišťovala, zda se učitelé ve středních školách účastnili dalšího vzdělávání zaměřeného na globální a rozvojová témata.

Tabulka č. 12 Vzdělávání učitelů ve školním roce 2014/2015 v DVPP zaměřeném na oblast VUR – GRV či EVVO – podíl škol (v %)

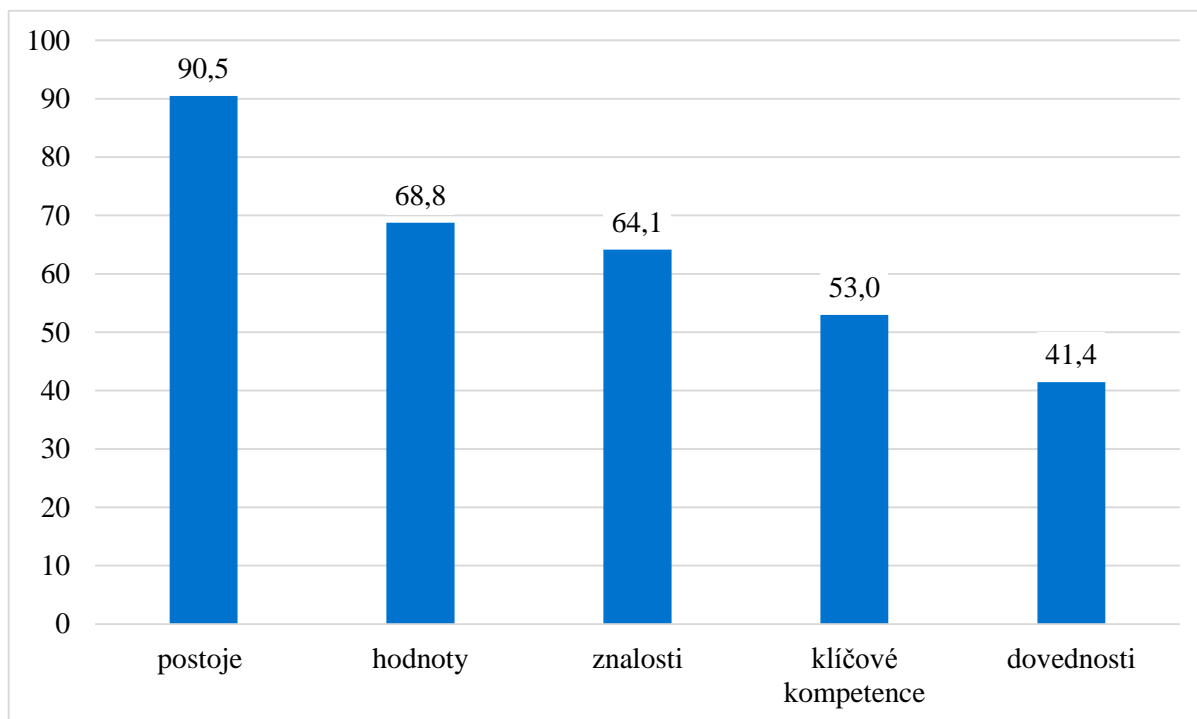
DVPP	Podíl
ano, v oblasti globálního rozvojového vzdělávání, udržitelného rozvoje	19,4
ano, v oblasti EVVO	33,9
ne, v žádné z těchto oblastí	56,6

V globálních a rozvojových tématech se učitelé ve školním roce 2014/2015 vzdělávali ve více než dvou pětinach středních škol, což je mírně vyšší podíl než v základních školách. Na jednu školu, kde se učitelé účastnili vzdělávání v některé z výše uvedených oblastí, byli proškoleni v průměru přibližně tři učitelé, což odpovídá průřezovému charakteru této vzdělávací oblasti.

3.2.3 Výuka globálních a rozvojových témat ve středních školách

Při inspekční činnosti byly dále sledovány cíle, metody a formy výuky a pomůcky využívané ve výuce globálních a rozvojových témat. Následující graf zobrazuje, jaké cíle sledují střední školy při výuce této problematiky nejčastěji.

Graf č. 9 Cíle sledované spojené se zařazením VUR – GRV či EVVO – podíl škol (v %)

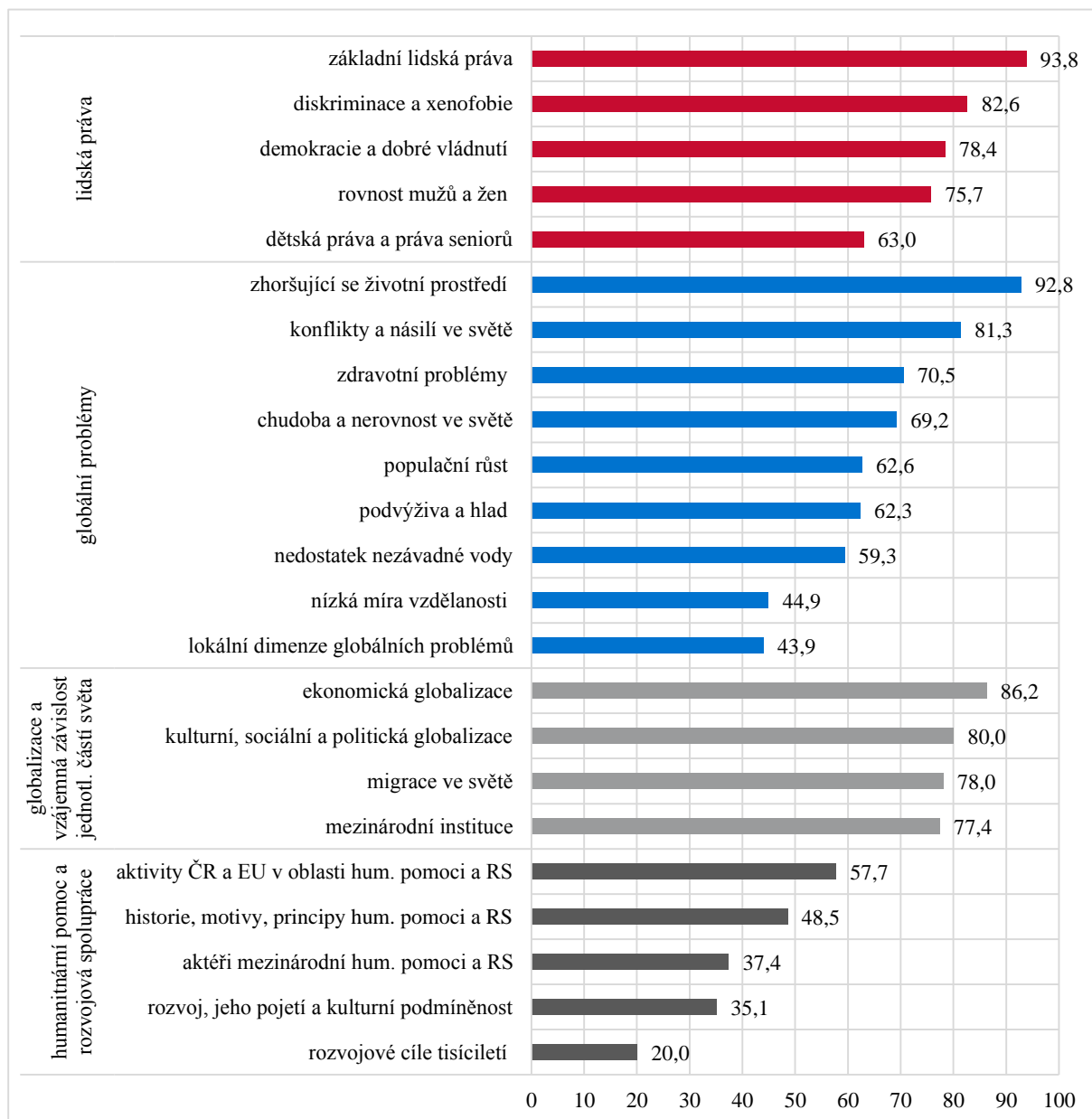


Vzdělávání v globálních a rozvojových tématech se ve středních školách zaměřuje v největší míře na postoje. Oproti základním školám není zastoupení ostatních jednotlivých cílů již tak vyrovnané. Gymnázia oproti středním školám s obory odborného vzdělání častěji kladou důraz na hodnoty.

Ačkoliv je jak v základních, tak středních školách nejméně častým cílem výuky osvojování dovedností, zaměřuje se na ně vyšší podíl základních škol ve srovnání se středními školami.

V následujícím grafu jsou uvedena hlavní témata globálního rozvojového vzdělávání stanovená v *Národní strategii globálního rozvojového vzdělávání na období 2011–2015* dle míry jejich zastoupení ve výuce a v členění na čtyři klíčové oblasti.

Graf č. 10 Témata zařazená do výuky – podíl škol (v %)



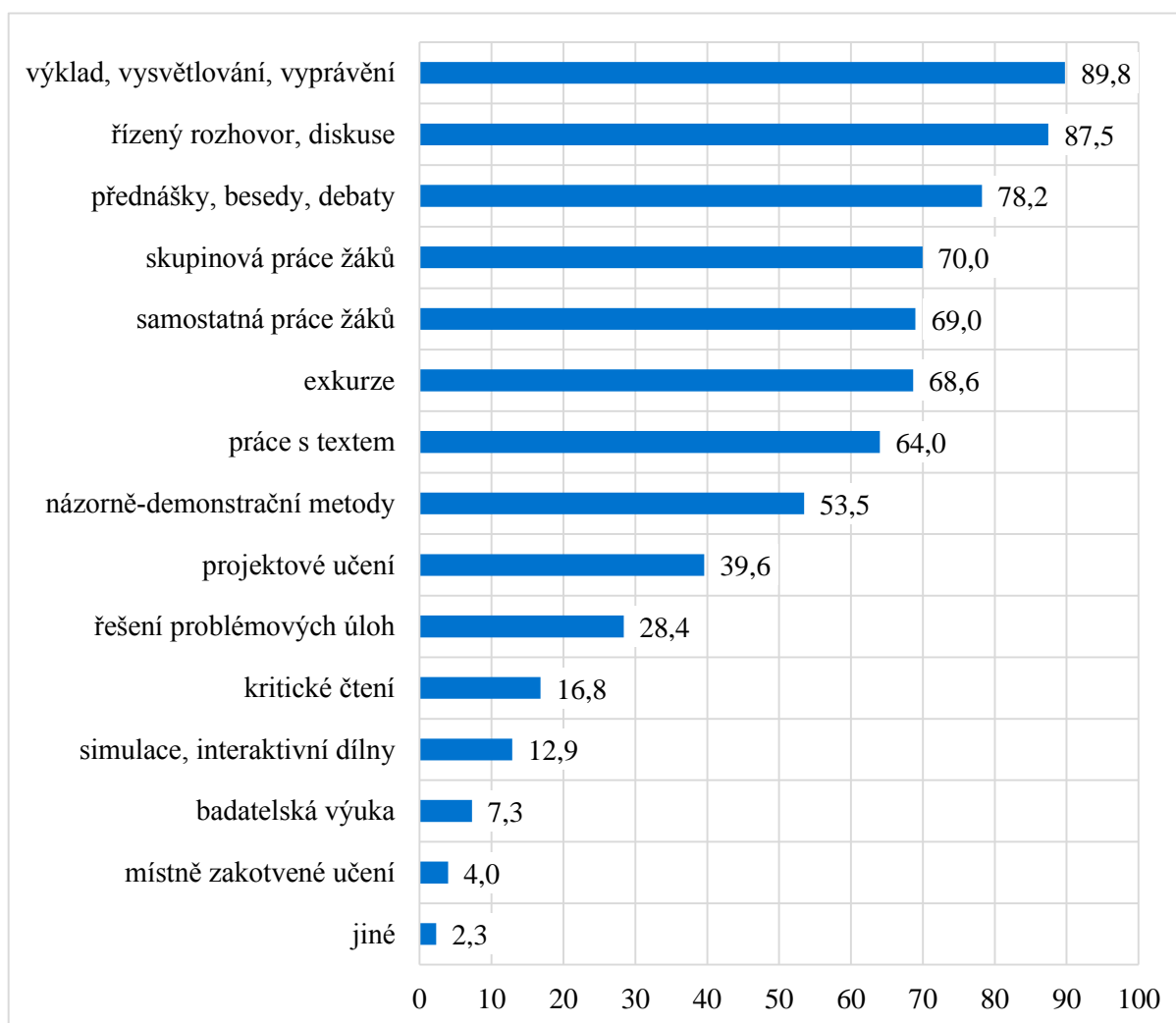
pozn. RS = rozvojová spolupráce

Střední školy se dle zjištění České školní inspekce zaměřují v největší míře na základní lidská práva, životní prostředí a ekonomickou globalizaci. S výjimkou oblasti humanitární pomoci a rozvojové spolupráce nelze říci, že by se některou oblastí zabývaly výrazně méně, jako se ukázalo v případě základních škol.

Ze srovnání gymnázií a středních škol s obory odborného vzdělání vyplývá, že gymnázia ve větší míře začleňují do výuky globálních a rozvojových témat problematiku ekonomické globalizace, migrace ve světě, populačního růstu a konfliktů a násilí ve světě.

Celkově téměř všechna uvedená témata zařazuje do výuky vyšší podíl středních škol oproti základním školám. Ve výrazně větší míře se střední školy ve srovnání se základními školami zaměřují na ekonomickou globalizaci, mezinárodní instituce, populační růst a kulturní, sociální a politickou globalizaci. Naopak vyšší podíl základních škol zařazuje do výuky tematiku dětských práv a práv seniorů.

Graf č. 11 Metody a formy výuky – podíl škol (v %)



Celkově střední školy zařazují do výuky globálních a rozvojových témat mnoho různých metod a forem (v průměru školy využívají sedm z metod uvedených v grafu č. 11). Podobně jako v základních školách, přibližně třetina středních škol volí 1 až 5 metod a forem, 56,8 % škol 6 až 10 metod a forem a více než 10 metod a forem zařazuje do výuky přibližně desetina škol. Většina škol tak volí pestrou nabídku metod a forem ve výuce globálních a rozvojových témat, nicméně aktivní metody, které kladou důraz na vlastní iniciativu žáků (projektová výuka, řešení problémových úloh, simulační hry, badatelská výuka, místně zakotvené učení), jsou využívány pouze v méně než dvou pětinach škol.

Gymnázia ve srovnání se středními školami s obory odborného vzdělání využívají ve větší míře skupinovou práci žáků, přednášky, besedy, debaty, řešení problémových úloh nebo kritické čtení.

Střední školy začleňují do výuky oproti základním školám ve větší míře exkurze, přednášky, besedy a debaty a samostatnou práci žáků, zatímco základní školy častěji zařazují projektové učení a skupinovou práci žáků.

Učitelé ve školách navštívených při prezenční inspekční činnosti potvrdili nižší míru využití aktivních metod, nicméně oproti souhrnným vyjádřením ředitelů škol jako nejčastěji využívanou metodu výuky uvedli exkurze a zážitkové vyučování (93,5 %).

Tabulka č. 13 Pomůcky a materiály využívané pro vzdělávání v oblastech VUR – GRV či EVVO – podíl škol (v %)

Pomůcky a materiály	Podíl
učebnice, knihy, publikace, příručky	87,2
vlastní prezentace na počítači	84,3
filmy (vzdělávací, dokumentární)	83,9
denní tisk, časopisy	79,0
pracovní listy	55,7
fotografie	51,8
plakáty	28,2
jiné pomůcky či materiály	8,9

Ve středních školách jsou ve výuce globálních a rozvojových témat nejčastěji využívány učebnice, knihy, publikace, příručky, vlastní prezentace na počítači, filmy a denní tisk či časopisy. Více než polovina škol používá pracovní listy (v menší míře střední školy s obory odborného vzdělání) a fotografie. Z jiných pomůcek, které jsou však využívány v malé míře, jsou to např. internetové zdroje, ICT prostředky (interaktivní tabule, tablety), modely, pomůcky (např. mapy, atlasy), různé vlastní průzkumy nebo ankety. Zjištěné údaje naznačují, že výuka globálních a rozvojových témat je poměrně pestrá – školy v průměru používají přibližně pět různých typů pomůcek.

Ve srovnání se základními školami využívají střední školy častěji vlastní prezentace na počítači, denní tisk, časopisy a filmy. Naopak v základních školách jsou častěji využívány pracovní listy. Školy se tak snaží zařazovat pomůcky přiměřené věku žáků.

3.2.4 Projekty, spolupráce a partnerství v oblasti globálních a rozvojových témat ve středních školách

Více než polovina středních škol (52,5 %) využívá přímo ve výuce programy a projekty nabízené externími organizacemi, přičemž častěji tyto programy a projekty využívají gymnázia oproti středním školám s obory odborného vzdělání. Na jaké oblasti se tyto programy a projekty zaměřují, uvádí následující tabulka.

Tabulka č. 14 Zaměření programů využívaných ve výuce – podíl škol (v %)

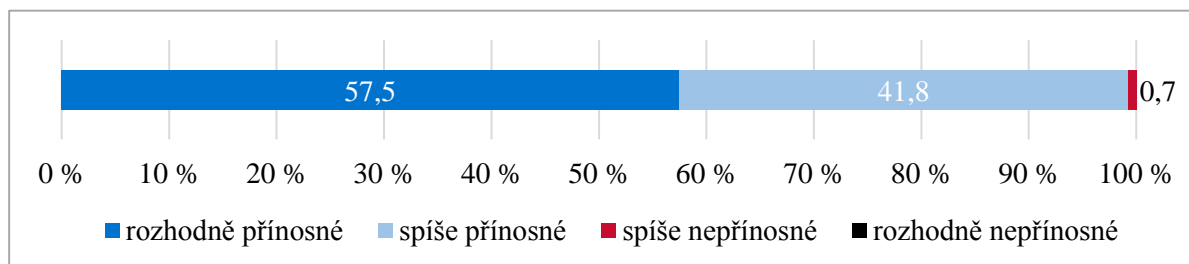
Zaměření	Podíl
EVVO	77,6
VUR – GRV	51,5
jiná oblast	13,4

V zaměření externích projektů a programů převažovalo zaměření na oblast environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty. Přibližně polovina škol využívá programy zaměřené na výchovu k trvale udržitelnému rozvoji nebo globální a rozvojové vzdělávání (takto zaměřené programy využívají ve větší míře gymnázia ve srovnání se středními odbornými školami). Projekty nebo programy zaměřené na podobnou problematiku zařazuje do výuky 13,4 % škol. Jsou to např. programy humanitární pomoci a charitativní programy.

Přibližně čtvrtina škol, které uvedly, že využívají externí programy a projekty, začleňuje do výuky projekty a programy lokálních ekocenter, klubů a středisek ekologické výchovy. Podobný podíl škol využívá projekt Jeden svět ve školách / Příběhy bezpráví neziskové organizace Člověk v tísni zaměřený na moderní československé dějiny. Dalších 18,3 % škol zařazuje do výuky jiné projekty organizace Člověk v tísni (často šlo o vzdělávací program

Varianty²¹). S neziskovou organizací TEREZA spolupracuje v oblasti environmentálního vzdělávání 12,2 % škol (např. projekt GLOBE, Ekoškola). Přibližně desetina škol využívá ve výuce program Recyklohraní zaměřený na třídění a recyklaci odpadů (organizovaný např. neziskovou organizací Asekol). Mezi dalšími častěji zastoupenými programy lze uvést např. projekty vysokých škol, vzdělávací projekt Planeta Země 3000 (multimediální projekce vytvořené obecně prospěšnou společností Planeta Země) a projekt M.R.K.E.V. poskytující metodickou a informační podporu a zprostředkování vzájemné výměny zkušeností v oblasti environmentálního vzdělávání.

Graf č. 12 Nakolik hodnotíte tyto programy a projekty jako ne/přínosné? – podíl škol (v %)



Téměř všechny střední školy hodnotí využívané externí programy nebo projekty ve výuce jako přínosné.

Na projektech či aktivitách v oblastech VUR – GRV či EVVO pravidelně spolupracuje (i mimo přímou výuku) s dalšími partnery 35,9 % středních škol. Konkrétní typy subjektů, se kterými školy spolupracují, uvádí následující tabulka.

Tabulka č. 15 Spolupráce s externími subjekty v oblastech VUR – GRV či EVVO – podíl škol (v %)

Spolupráce	Podíl
s neziskovými organizacemi zaměřenými na VUR, GRV, EVVO	67,4
s jinými subjekty	38,9
s jinými školami	36,8
s místními spolky	12,6
se zákonnými zástupci žáků	7,4

V největší míře školy spolupracují v této oblasti s neziskovými organizacemi, což koresponduje s četností využití projektů a programů neziskových organizací ve výuce. Česká školní inspekce zjišťovala také konkrétní příklady nejvýznamnějších partnerů (celkem šlo o téměř 200 různých subjektů). Nejčastěji šlo o neziskovou organizaci Člověk v tísni (20 % škol), jednotlivé fakulty vysokých škol (16,7 %), konkrétní základní a střední školy (10 %), méně než desetina škol pak uvedla neziskovou organizaci TEREZA, projekt Recyklohraní a spolupráci s Amnesty International.

S externími subjekty při vzdělávání v globálních a rozvojových tématech spolupracují celkem přibližně tři pětiny středních škol (tyto školy využívají externí projekty a programy přímo ve výuce nebo spolupracují s dalšími externími partnery mimo výuku).

Při prezenční inspekční činnosti byli učitelé, kteří vyučují globální a rozvojová témata, dotazováni také na realizaci projektů v uplynulém školním roce. Projekt zaměřený na globální

²¹ V rámci programu Varianty je poskytována informační a metodická podpora, vzdělávací kurzy, didaktické materiály, odborné konzultace a asistence školám a pedagogům v oblastech inkluzivního vzdělávání, interkulturního vzdělávání a globálního rozvojového vzdělávání.

rozvojové vzdělávání nebo na vzdělávání pro udržitelný rozvoj uskutečnila ve školním roce 2014/2015 přibližně polovina navštívených středních škol. V projektech z oblasti globálního rozvojového vzdělávání převažovalo zaměření na současný svět a jeho vývoj či podporu rozvojových zemí, zatímco v oblasti udržitelného rozvoje byla zastoupena převážně ekologická témata (třídění a sběr odpadů, voda a energie) a tyto projekty tak obsahově odpovídaly spíše projektům z oblasti EVVO, které školy realizovaly ve větší míře (67,7 % škol).

3.2.5 Ověřování výsledků ve středních školách

V rámci prezenční inspekční činnosti bylo zjišťováno také to, jakými způsoby učitelé středních škol ověřují znalosti a dovednosti žáků získané vzděláváním v globálních a rozvojových tématech.

Tabulka č. 16 Ověřování dovedností a znalostí žáků získaných vzděláváním v oblastech VUR – GRV či EVVO – podíl škol (v %)

Způsob ověřování	Podíl
hodnocení samostatné činnosti žáků	80,6
ústní zkoušení	58,1
testy	58,1
řešení projektu	45,2
soutěže	41,9
jiné	9,7

Pro ověření získaných znalostí a dovedností využívají střední školy navštívené v rámci inspekční činnosti na místě nejčastěji samostatnou práci, kdy žáci vlastním úsilím řeší zadaný úkol.

3.2.6 Další zjištění ve středních školách

Ve středních školách, kde je ustavena funkce koordinátora pro globální a rozvojová témata (GRV, VUR, EVVO), jsou častěji realizována ekologická opatření v provozu či využití fair trade, ve větší míře je využívána skupinová práce žáků (částečně také exkurze, projektové učení, simulace a badatelská výuka), školy využívají vyšší počet různých metod a forem vzdělávání (v průměru o jednu více) a častěji se zapojují do dalšího vzdělávání. Ve školách, kde není ustavena funkce koordinátora, který by se zabýval problematikou globálních a rozvojových témat, jsou ve výuce ve výrazně menší míře využívány projekty či programy externích subjektů. Stejně tak tyto školy mají méně často navázanu dlouhodobější spolupráci s externími partnery.

Důležitou roli ve středních školách hraje také zapojení školy do projektů v oblasti globální a rozvojové problematiky – školy, které jsou zapojeny v nějakém projektu, častěji realizují ekologická opatření v provozu školy, využívají vyšší počet pomůcek při výuce a pestřejší metody a formy výuky – v průměru zařazují do výuky o dvě metody a formy více. Vyšší míra účasti v projektech také souvisí s vyšší mírou zapojení do dalšího vzdělávání.²²

Ukazuje se tedy, že i ve středních školách jsou uvedené jevy provázané a aktivnější školy jsou pak zapojeny do vyššího počtu činností v oblasti globální a rozvojové tematiky.

²² Platí, že z dostupných údajů nelze učinit závěr o směru působení těchto vztahů.

4 Závěr

Témata globálního rozvojového vzdělávání, vzdělávání pro udržitelný rozvoj a environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty (souhrnně globální a rozvojová témata) mají v současnosti ve školních vzdělávacích programech základních a středních škol své stálé místo. Jak v základních, tak ve středních školách převažuje začlenění těchto témat do několika jiných předmětů, což odpovídá jejich průřezovému charakteru. Nejčastěji jsou tato témata začleňována do společenských a přírodovědných předmětů. Projektová výuka je častěji využívána v základních školách, naopak střední školy častěji realizují výuku globálních a rozvojových témat formou samostatného předmětu.

Projekty a programy externích subjektů využívají ve výuce přibližně dvě pětiny základních a více než polovina středních škol. Mezi subjekty, které je poskytují, převažují centra a střediska ekologické výchovy a další neziskové organizace na lokální úrovni. Z celostátních projektů školy nejčastěji využívají projekty neziskových organizací Člověk v tísni a TEREZA a také projekty Recyklohraní a Tonda obal na cestách zaměřené na třídění a recyklaci odpadů.

Z projektů uskutečněných ve školním roce 2014/2015 převažuje realizace školních a třídních projektů, zejména v rámci Dne Země, a dalších projektů s ekologickou tematikou (třídění odpadů, sběr, ochrana životního prostředí).

V základních a středních školách jsou jevy sledované v souvislosti s globální a rozvojovou problematikou vzájemně provázané – školy, které jsou aktivní v jedné oblasti, jsou aktivní také v dalších oblastech (např. školy, které mají ustavenou funkci koordinátora pro začleňování globálních a rozvojových témat nebo se zapojují do projektů v této problematice, realizují častěji ekologická opatření v provozu školy, ve vyšší míře se účastní dalšího vzdělávání a ve výuce využívají vyšší počet různých metod a forem nebo pomůcek či materiálů).

Zjištění České školní inspekce naznačují, že globální rozvojové vzdělávání a vzdělávání pro udržitelný rozvoj častěji nacházejí uplatnění při vzdělávání starších žáků – ve větší míře jsou zastoupeny v plně organizovaných základních školách a ve středních školách.

4.1 Pozitivní zjištění

- Poměrně vysoký podíl škol (přibližně pětina základních i středních škol zapojených do tematického šetření formou inspekčního elektronického zjišťování) se profiluje globální a rozvojovou problematikou ve svém školním vzdělávacím programu.
- Do vzdělávání v globálních a rozvojových tématech jsou zařazovány různé druhy metod a forem výuky, a to jak v základních, tak ve středních školách.
- Ve výuce globálních a rozvojových témat je využívána široká škála různých pomůcek a materiálů, opět jak v základních, tak ve středních školách.
- Ekologizace provozu či fair trade výroby jsou uplatňovány v téměř třech čtvrtinách středních škol.

4.2 Negativní zjištění

- Ve školách je větší důraz kladen na environmentální/ekologická témata ve srovnání s ostatními tématy (z oblasti VUR a GRV).

- Aktivizující participativní metody, které kladou vyšší nároky na vlastní iniciativu žáků (např. projektová výuka, řešení problémů, simulační hry, místně zakotvené učení, badatelsky orientované vyučování), jsou využívány pouze v malém podílu škol.
- Do dalšího vzdělávání se v této oblasti zapojilo ve školním roce 2014/2015 jen 35,8 % základních a 44 % středních škol.
- Problematika humanitární pomoci a rozvojové spolupráce (tj. jedné ze čtyř oblastí, do kterých jsou zařazena hlavní témata stanovená Národní strategií) je do výuky zařazována v nižší míře.
- Pouze polovina základních škol má ustavenou specializovanou funkci zaměřenou na koordinaci globální a rozvojové tematiky, prostor pro zlepšení se nabízí také z hlediska míry proškolení těchto specialistů.

5 Doporučení

S ohledem na výše uvedené výsledky inspekční činnosti Česká školní inspekce doporučuje:

- klást vyšší důraz nejen na environmentální problematiku, ale také na další globální a rozvojová témata;
- věnovat se ve větší míře tématům souvisejícím s propojeností světa, aktuálním děním a problematikou rozvoje a propojovat globální a rozvojová témata s lokální dimenzí;
- využívat ve větší míře aktivizující metody a formy výuky;
- ustavit ve školách funkci koordinátora pro začleňování globálních a rozvojových témat;
- podporovat proškolení koordinátorů a DVPP v globálních a rozvojových tématech;
- pokračovat v zapojování škol do projektů či programů externích subjektů.

Seznam zkratk

ČR	Česká republika
ČŠI	Česká školní inspekce
DVPP	další vzdělávání pedagogických pracovníků
EVVO	environmentální vzdělávání, výchova a osvěta
FoRS	České fórum pro rozvojovou spolupráci
GRV	globální rozvojové vzdělávání
MŠMT	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
M.R.K.E.V.	Metodika a realizace komplexní ekologické výchovy
REDIZO	resortní identifikátor právnické osoby
RVP	Rámcový vzdělávací program
RVP G	Rámcový vzdělávací program pro gymnázia
RVP ZV	Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání
ŠVP	školní vzdělávací program
TEREZA	TERÉnní ZÁkladna, nezisková organizace
VUR	vzdělávání pro udržitelný rozvoj